

ORDF. MAOS OCH VÅR HERRES REKRYTER

Anteckningar om troende rebeller, religiösa excesser, *Liza Marklunds* röda gråben – och en dansk kulturrevolutionär

av

Mats Parner

☒☒☒ ”Bonderörelsens nuvarande uppsving är en väldig tilldragelse. Inom mycket kort tid skall flera hundra miljoner bönder i Kinas mellersta, sydliga och nordliga provinser resa sig som en mäktig storm, som en orkan, en kraft så snabb och våldsamt att ingen, hur stark han än må vara, förmår att hålla den tillbaka. De kommer att spränga de bojor som fjättrar dem och storma framåt på vägen till befrielse. De kommer att sopa alla imperialisterna, krigsherrarna, lokala tyrannerna, korrumpade ämbetsmännen och alla de elaka herrskapen i graven...”.

Med dessa bombastiska rader inledde Mao Zedong sin kända **Rapport från en undersökning av bonderörelsen i Hunan**. Året var 1927 och rapportören onekligen tillförlitlig: ingen kunde förneka de kinesiska böndernas upprorsanda och stridslystnad. Det handlade om en revolution i vardande och om en gnista som redan antänts.

Bonderörelsens nuvarande uppsving är en väldig tilldragelse. Inom mycket kort tid skall flera hundra miljoner (o s v, o s v).

Ja, med identiskt samma ramsa inleddes även den principdeklaration som enhälligt antogs vid ett ”revolutionärt massmöte” – i Uppsala den 9 april 1968. Det kan tyckas helt befängt, och så var det också. Nog för att ”årgång 68” bjöd på spektakulära händelser, rent av i övermått, men varken i Folkrepubliken Kina, i mörkaste Småland, Dalsland, Medelpad, Hälsingland eller ens i den bördiga Mälardalen kännetecknades bonderörelsen av exceptionella framgångar i skiftet mellan 60- och 70-tal.

Någon allmogekamp värd namnet förekom ö h t inte, inte på våra breddgrader...

Bakom den sällsamma aprildeklarationen stod en grupp ”Revolutionära rebeller”. Själva skrev de sig också ”rödgardister” vid den här tidpunkten, och i pressen begåvades de med epitet som ”dubbel- eller trippelmaoister”.

Rebellerna var undantagslöst studenter och på sin höjd 500 stycken till antalet, sannolikt färre. Deras aktionsradie begränsades till Stockholm/Uppsala, låt vara att de höll sig med kusinbarn och bryllingar, politiska sådana, nere i Lund/Malmö. De ledande rebellerna hade brutit sig loss från KFML (kommunistiska förbundet marxist-leninisterna) som i sin tur lösgjort sig från C-H Hermanssons vänsterpartister midsommarhelgen –67. Det rådte ”stor oordning under himlen” och både till höger och vänster, inte minst till vänster, uppstod nya politiska grupperingar från dag till annan under dessa år, då allt ansågs möjligt.

Dock blev ”rebellrörelsen” inte stort mer än en dagslända på det sant revolutionära uppbrottets himlafäste. Det betyder alls inte att anhängarnas idéer och föreställningsvärldar saknar intresse – tvärtom. Rebellerna steg in på Uppsalascenen i januari –68, härjade otyglat i några månader, ställde till väldig oreda i olika sammanhang och kom att diskreditera allt vad socialism heter – men försvann i dis och dimma redan i augusti/september.

Verklighetssynen, de ideologiska drivkrafterna och cellsystemet

I rebellernas kosmos framstod ordförande Mao som obestridd auktoritet, vida överlägsen både Marx, Engels och Lenin. En verklig revolutionärs främsta uppgift var därmed självskriven: att ge största möjliga spridning åt kamrat Maos oövervinneliga tänkande och att djärvt mobilisera massorna. Endast så kunde man tjäna folket och bidra till ett socialistiskt Sverige.

Att med hävdvunna metoder ta strid för arbetares/studenters välfärd och ekonomiska intressen ansågs följaktligen borgerligt eller t o m kontrarevolutionärt. Med den sortens (femöres)politik spred man på sin höjd illusioner i stället för "oövervinneligt tänkande". I princip var det enbart det ideologiska frontavsnittet som intresserade rebellerna; allt annat definierade man bort utan vidare spisning.

Mao Zedongs olika skrifter tolkades genomgående efter bokstaven. Följderna uteblev inte, och de blev många gånger drastiska på gränsen till komiska. Några exempel:

"Den kraft som innerst leder vår sak framåt är Kinas Kommunistiska Parti", heter det på känt maner i citatboken ("Maos lilla röda"). Det påståendet tog rebellerna till intäkt för att med alla tillgängliga resurser bekämpa den tidens olika vänsterorganisationer i Sverige. "Krossa KFML och Clarté!" lød den självklara generalordern, och den baserades på att "vår sak" – rebellernas sak... – innerst leddes av KKP, det kinesiska kommunistpartiet. Alltså behövdes inget svenskt parti med kommunistiska aspirationer! I stället gällde det att, här i landet, bilda äkta particeller på Mao Zedongs frodiga KKP-lekamen.

Det fanns redan ett kommunistiskt parti, det kinesiska, och det var fullt tillräckligt. Eventuella satelliter gjorde sig icke besvär.

På liknande sätt uppfattade rebellerna "Den stora proletära kulturrevolutionen" (1966-76) som en korrektionsrörelse och ett ideologiskt reningsbad för sanna kommunister *över hela världen*. Att tänka globalt men handla lokalt ansågs förebildligt, och i den andan utkämpade ordförande Maos tappra soldater (kultur)revolutionära slag med berömvärd nit runt om i Mälardalen. "Den stora proletära..." var, intalade man sig, ett lika viktigt geschäft för kärnsvenska rebeller som för kinesiska rödgardister. I KFML, Clarté och i DFFG¹ (liksom i självaste KKP) vimlade det nämligen av byråkratiska element, samvetslösa despoter och figurer, som "valt att slå in på den kapitalistiska vägen".

De måste alla brännmärkas av massorna och störtas med det snaraste. Bo Gustafsson, ledande ideolog inom KFML och sedermera professor i ekonomisk historia, blev syndabocken framför andra – ja, själva inkarnationen av begreppet "falsk auktoritet".

I sista hand såg sig rebellerna som en modern tids bubblor på den revolutionära bondevåg som Mao Zedong undersökte i Hunan redan 1927. De processer som då inleddes hade, betraktade i världsmåttstock, ännu inte avslutats. Enligt ordförandens heliga texter skulle "världens städer" omringas och invaderas med landsbygden som bas, och det målet var ju fortfarande avlägset.

Det muntra påpekandet att "bonderörelsens nuvarande uppsving är en väldig tilldragelse" blev på nolltid rebellrörelsens signaturmelodi. Med det allmogecitatet brukade man legitimera sig i nästan varje sammanhang. Därmed är bilden i princip komplett: –27 års mäktiga bonderörelse, Kinas Kommunistiska (världs)Parti, "kamrat Mao Zedongs oövervinneliga tänkande" och den stora proletära kulturrevolutionen var de fyra hörnpelare som rebellideologin vilade på.

*"Though this be madness, yet there is method in it!"*² Nej, en viss metod (eller snarare logik) i galenskapen kan man i ärlighetens namn inte frångå rörelsen.

Onsdagen den 29 maj –68 påbörjade de edsvurna sitt varmt omhuldade cellbygge i Stockholm och Uppsala. I spetsen för de svenska rebellstyrkorna stod en äkta spanjor vid namn Francisco Sarrion eller "Fredrik Svensson" i lätt redigerad form. Under de hisnande veckor som närmast följde, lyckades denne man leva upp till ryktet som "en svensk Mao", åtminstone i så måtto att han ansågs ofelbar av sin lärjungekrets. Följaktligen kunde han tillåta sig vad som helst. Bland annat ledde rorsman Svensson en illa känd aktion inne i Lenin-salen i Stockholm, en operation vid vilken L-salens alla konstverk omsorgsfullt förstördes och utmönstrades som "borgerliga". Landskapsmålningar, stilleben och porträtt av arbetarrörelsens legendariska frontfigurer skars sönder och/eller kastades ut genom fönstret. Sarrion hade tidigare vistats i kulturrevolutionens Kina något halvår och var därmed höjd över all kritik.

Rebellcellerna förvandlades med blixtrande hastighet till regelrätta kloster- och fängelseceller.

En järnhård disciplin iaktogs. Man sov på kala golv, sålde ut sina kontrarevolutionära möbler, bröt med föräldrar, släkt och vänner, höll ceremoniella andakter med ordförandens "lilla röda" som bibel, och man byggde planmässigt upp sin fysiska status. Tuffa simturer i Riddarfjärden, "Stockholms Yang-tsi-kiang", stod högt i kurs. All privategendom föraktades och förkastades; t o m barnen, de få som fanns, inordnades i gemenskapen och betraktades som allas egendom.

Trakasserier, personliga vendettor, en serie "rättegångar" och allmän (moral)upplösning följde sedan under högsommar och svampsäsong. Vid 1968 års utgång fanns rebellerna inte längre, i varje fall inte i organiserad form eller som kollektiv företeelse. Bland anhängarna hamnade ett mindre antal på kropps- eller mentalsjukhus, andra slog ner sina bopålar utomlands, medan en tredje kategori uppsökte antikvariaten för att, helt diskret, köpa loss den "borgerliga" litteratur man tidigare avyttrat.

Sakta men säkert började den ene efter den andre att nyktra till.

I dag har många forna rebeller höga positioner i stat och samhälle och har så haft i årtal. Bara mellan skål och vägg, om ens där, känner de ett trängande behov av att ventileras sitt förflutna i politiska termer. Det är lätt att förstå.

Svårare att begripa är den religiösa extas och det teologiska ursinne, som kom att känneteckna inte bara enskilda rebeller utan rörelsen i dess helhet – och i viss mån även organisationer som KFML/Clarté. Finns i själva verket ett nära samband mellan religiösa och politiska väckelser? Till den frågan skall vi återvända senare i denna text. Men dessförinnan beger vi oss norröver, och det gör vi på förekommen anledning.

De norrländska vilddjuren, uppenbarelsesboken och 666:an

Faktum är att hundratusentals svenskar (och mångdubbelt fler ickesvenskar) ganska så nyligen har stiftat bekantskap med den tappra Uppsalaskara som i vått och torrt följde ordförande Mao i spåren för runt 40 år sedan. De har nämligen läst **Den röda vargen** (Piratförlaget 2003), Liza Marklunds sammanlagt femte thriller om journalistgeniet Annika Bengtzon. LM:s bok handlar på ett allmänt plan om en gången tids extremvänster,

utlokaliserad till midvinternattens Luleå, och på ett synnerligt om just rebellrörelsens högst påtagliga 1960-talsexistens.

Det låter ju i den fördomsfria öron som ett tilltalande koncept. En koncis och mycket hederlig pedagogik kunde ha blivit följden.

Men det sorgliga är att författarinnan har på tok för grunda kunskaper om den avgrundsvänster hon skildrar med sådan inlevelse. Otaliga gånger i vargboken låter hon sina personer gå in i, dvs ansluta sig till, något som hon benämner Mao-grupperna i 1969 års norrbottniska residens. Vid den tidpunkten fanns dock inga "Mao-grupper" i vare sig bestämd eller obestämd form att ty sig till på (NJA)ort och ställe. Rebellerna etablerade sig aldrig norr om Fyrisån och hade fört kastat badhanddukarna överbord redan föregående år. Till detta kom att superproletären Frank Baudes (r)-ligor ännu inte var påtänkta (och aldrig borde ha påtänkts).

Frånsett några clartéister och en högst beskedlig KFML-trio existerade ingenting med kinesisk anknytning och således inget som förtjänar etiketten "Mao-grupper" i den tidens Luleå.

Marklunds årtalsmissar är emellertid inget att fästa sig vid. Hennes verkliga klavertramp är ett annat – nämligen att hon förser sina övervintrade rebeller med gedigen "terrorpotential".

Hon gör så genom att introducera ett tvättäkta Usama bin Ladin-gäng, "Vilddjuren", mitt i den norrländska ödemarken i nådens år –69. Detta maoistiska vilddjursteam sägs ha sina politiska rötter hos föregående års Uppsalarebeller och ägnar sig med liv och lust åt allehanda våldsdåd, provokationer och rena attentat; bli spränger en av gängmedlemmarna ett Drakenplan i luften vid F 21:s flygflottilj (69-11-18), så att en av de värnpliktiga mister livet.

Terrorgruppens portalfigur blir i nästa fas yrkesmördare på heltid i baskiska ETA, medan hans fästmö dyker upp i Olof Palmes kölvatten varvid hon, typiskt nog, befordras till kulturminister i den socialdemokratiska regeringen. Alla de övriga vilddjuren går skiftande livsöden tillmötes och återses vid ett dramatiskt möte i plenum först trettiofyra år efter F 21-dådet.

Mycket kan sägas om rebellrörelsen (och en hel del har anförts ovan), men dess anhängare var *inte* terrorister, och de hade aldrig kunnat utvecklas i den riktningen. Orsaken är nog så trivial: rebellerna ville uppfattas som ordf. Maos goda kämpar och bland massorna ständigt propagera hans oövervinneliga tänkande. De ville till varje pris "tjäna folket" och utan förbehåll liera sig med de breda lagren. Målsättningar av den arten utesluter egentlig terrorism. Rebellerna vände sig inåt och ägnade sig åt formella reningsbad, t o m bokstavligen, och uppträdde i en lång rad avseenden som en dåtida Knutby-sekt. De gjorde så för att visa sig massorna värdiga.

Måhända var de på god väg att nedgöra varann på övligt Knutby-maner – däremot inte att bära hand på några andra.

På denna helt avgörande rebellpunkt saknar Marklunds vargdeckare trovärdighet. Skildringens mest verklighetsfrämmande inslag hittar vi på sidan 358, där vilddjursflockens centralgestalt, i Mao Zedongs namn, spyr galla över "rättvisan, yttrandefriheten, demokratin" och en lång serie "förljugna ideologier" av liknande sort.

Den som en gång skolats i ordförandens (låt vara inte helt) "oövervinneliga tänkande" kan inte annat än sucka uppgiven inför slikt munväder.

I ”författarens tack” (sidan 414) bedyrar Liza M att hennes thriller aldrig kommit på pränt utan benägen hjälp av Torbjörn Säfves kartläggning **Rebellerna i Sverige** (Författarförlaget 1971). Dessutom skriver hon att intrigen visserligen är helt och hållet fiktiv, men att allt som återges i berättelsen kunde ha inträffat i verkligheten. Vare sig det ena eller det andra stämmer. Nog för att Marklund begagnat sig av Säfves bok. Men hennes läsart har varit identiskt densamma som Djävulen använder i sina återkommande bibelstudier.

Tendenser brukar dock täcka varandra, och ironiskt nog är det just i själva bibelsvängarna som LM:s varglunta har sina enda förtjänster. En uppmärksam läsare tar fram sitt anteckningsblock med jämna mellanrum. För det första noterar han, eller hon, att intrigens maoistiska terrorgång från början till slut går under namnet ”vilddjuren”. Med den benämningen anspelar författaren givetvis på motsvarande släkten i Johannes uppenbarelsebok (Apokalypsen), sista boken i den heliga skrift. ”De två vilddjuren” lyder fö den illavarslande rubriken i 13:e kapitlet.

För det andra har vargthrillerns ovan apostroferade kulturminister, Karina Björnlund, tilldelats det symboliska mobilnumret (070) 6 666 660 eller, som Marklund inbillar läsaren, ”två gånger *djävulens nummer*, följt av en nolla”³. (Parentetiskt sagt kan djävlar och vilddjur inte likställas hur som helst; 666 är som bekant ’vilddjurets tal’ och ingenting annat.) För det tredje visar det sig⁴ att en av skildringens huvudgestalter, 48-10-02 Göran Nilsson, stammar från den lilla byn Sattajärvi nära Pajala och är ”laestadiansk predikantson”. Som 20-åring anländer denne Göran N till Uppsala för att studera teologi och kastar sig utan vidare spisning i rebellrörelsens öppna famn. För det fjärde blir författarens alter ego, journalisteset Bengtzon, allt mer övertygad om att hon bör läsa in sig på just den laestadianska väckelsen⁵ och dess yttringar.

Vad Lars Levi Laestadius, Sattajärvi, talet 666, uppenbarelseboken och Torbjörn Säfve har för minsta gemensam nämnare skall vi utreda på de följande raderna. Det förutsätter att vi stannar kvar norr om Polcirkeln och kör vidare i de väl preparerade teologispåren.

Förste profeten, Daniels bok och den heliga arken

Man kan säga att LM i sin skildring antyder förekomsten av ett nära släktskap mellan politiska och religiösa väckelser.

Djupare sett tycks hon mena att rebellrörelsen på 60-talet i Stockholm/Uppsala och den minst lika spektakulära ”Korpela-rörelsen” på 30-talet i Pajala/Tornedalen var företeelser av ungefär samma slag. Det är ingen orimlig uppfattning, inte i denna den bästa av sektvärldar. Låt oss se närmare efter:

En ung finländsk präst, Toivo Korpela, blev genom en ödets nyck den Herrens tjänare som fått ge namn åt korpelanerna och Korpela-väckelsen. Jämnårig med seklet anlände den inspirerade och inspirerande Toivo K till Norrbotten vintern 1929 och fick pr omgående en rätt betydande anhängarskara i Tornedalen med Pajala och Karesuando som främsta väckelsecentra. Bland de nyfrälsta dominerade ungdomar och kvinnor. Korpelas budskap var traditionellt laestadianskt; som instiftare av en ny religion framträdde han aldrig. Proselyterna tycks ha attraherats mer av hans pojkaktiga charm och rent personliga lyskraft än av innehållet i hans förkunnelse.

Efter några år lämnade unge Toivo Norrbottens-scenen och vände hem till sin finska hembygd i öster. I 30-talets mitt gjorde han så ett kortare återbesök i Pajala men försvann sedan en gång för alla ur händelsernas centrum. För vad som komma skulle bär/bar han inget

ansvar alls, och epitet som korpelaner och Korpela-folk är därför malplacerade, åtminstone vad gäller det sena 30-talet.

Hur som helst tvingades hjorden leva vidare utan sin ursprunglige herde. I spetsen för rörelsen ställde sig, efter Korpelas fanflykt, en skriftlärd hemmansägare från byn Aareavaara någon mil norr om Pajala och lade ut (bibel)texterna. Av rena takt- och pietetsskäl kallas denne man kort och gott ”Förste profeten” i fil dr Lennart Lundmarks väldokumenterade **Protest och profetia** (Arkiv förlag 1985), där korpelanerna granskas in på bara skinnet. (Till profet nr ett sällade sig ganska snart en andra, en tredje, en fjärde och slutligen en femte ”profet”; inte heller någon av dessa namnges i Lundmarks arbete av hänsyn till de efterlevande.)

Det var, kan man säga, genom Förste profetens sensationella upptäckter som Korpela-rörelsen äntligen fick ett klart och distinkt idéinnehåll. Upprinnelsen kan synas odramatisk: en ny finsk bibelöversättning hade lagts fram, officiellt trätt i kraft den 1 januari 1934 och lett till jämmer, tandagnisslan och veklagan i de bokstavstroendes polcirklar. Den skriftlärde i Aareavaara gick dock steget längre än sina trosbröder och d:o systrar. Han gjorde så genom att likställa den nya bibelöversättningen med den ”förödelsens styggelse” som omnämns i Daniels bok (11:31 resp 12:11) och genom att sedan knyta an till den gåtfulla profetian i samma bok (12:11-13). Enligt denna profetia uppgår avståndet mellan ”förödelsens styggelse” och ”dagarnas ände” till exakt 1290 dygn. Därmed kunde tidpunkten för Yttersta domen enkelt fastställas. Adderar man 1290 till den 1/1 –34, så visar det sig att domedagen infaller – borde ha infallit... – den 14 juli 1937 (inte den ”24 juli”, som Lundmark skriver⁶).

Efter att ha imponerat på de laestadianska församlingarna med sina bestickande räkneövningar hade Förste profeten fått blodad tand och gjorde nu en serie framgångsrika inbrytningar på den heliga Birgittas mark. Ja, med ens började ”nr ett” saluföra aktier i oppenbarelsebranschen!

I en genuin drömsyn fick han veta att Den högste ämnade sända ”en ark” till okänd destination i Tornedalen på själva domedagen samt att 666 församlingsmedlemmar, varken fler eller färre, skulle beredas plats i arken f v b till Palestina och i ett senare skede till de saligas ängar. Av de 666 skulle noga räknat 24 vara ”äldste bröder”, alltså minst 60 fyllda. ”Andre profeten” kunde omedelbart bekräfta allt detta; lämpligt nog hade nr två fått identiskt samma oppenbarelse som ettan (och vid precis samma tidpunkt).

Hela väckelseideologin var nu slutgiltigt fastlagd. Den äldre bibelöversättningen samman med de moderna föreställningarna om Yttersta domen (14/7), Gudsarken och vilddjurstalet 666 var de fyra grundvalar som korpelanerna förtröstansfullt tillägnade sig åren 1934-37. Ingenting av detta gjorde deras rörelse unik, inte i ordrätt bemärkelse. Kristna och icke-kristna rörelser som haft – eller trott sig ha – exklusiv kännedom om den exakta tidpunkten för jordens undergång, domens dag, gudaskymningen, tidens slut, pånyttfödelsen (o s v, o s v) har existerat i tusentals versioner i mänsklighetens historia. Detta slags rörelser karakteriseras ofta som apokalyptiska, millenära eller kiliastiska.

Till dags dato har de alla räknat fel, åtminstone på en helt avgörande punkt.

Verkligt unik blev Korpela-rörelsen först under den sista, skälvande 30-talsfasen. Det är också excesserna från den tiden som bidragit till väckelsens skamfilade rykte.

Än en gång var det Förste profeten som angav tonen. Han gjorde så genom att, bildligt talat, ta plats vid sin faders sida och (fr o m 1937) kreera rollen som Guds son. Som sådan tillerkändes han rätten att förlåta sina trosvänners alla synder av vilket slag de vara månne, en

rätt som han prompt och utan dröjsmål använde sig av i ur och skur. Följden blev att de tidigare så rigorösa förbuden successivt mildrades. Nr ett översåg med snart sagt allt och gick själv i bräsch som nydanare och vägröjare.

Under en kortare period ägnade man all energi åt ett hejdlöst svärjande. Vid de återkommande seanserna kunde mötesdeltagarna, barn som vuxna, hoppa upp och ner i timmar och överträffa varann med förbannelser av allra grövsta kaliber – *saatanan perkelet helvettin*. Orsaken var att djävulen, vars hemspråk man tydligen respekterade, lämpligen borde granskas och klandras på det enda idiom som han (eller hon) fullt ut behärskade.

Till detta kom att man ansåg sig leva i förbannelsernas tidevarv.

Långt värre var att kristliga böner, lovsånger, sakramenten, bibelstudier och predikotexter steg för steg fick allt lägre status. Ideligen tånjdes gränserna. Allt oftare tvingades man bikta sig för nr ett, hemmansägaren från Aareavaara by, och få ännu en in-teckning i Gudsriket. En dag stod det plötsligt ”dans” på det gemensamma tacksägelseschemat. I samma stund var isen definitivt bruten, och i slutändan kom dansen att suppleras av kortspel, en allt ymnigare alkoholförtäring och sexuella utsvävningar av den mer ohämmade sorten.

I samband med de omfattande polisförhören 1939 erkände Förste profeten att han egenhändigt låtit bestiga ca trettio kvinnliga församlingssystrar i olika åldrar efter att ha avancerat till Jesus Kristus och på det viset berikat Norrbotten med flera gudomliga ättlingar. Av ettans trosbröder dömdes ett mindre antal för kyskhetsbrott och sedeslöst leverne. Men profeten själv slapp åtal; legitimerad läkarexpertis klassade honom som ett offer för ”Korsakoffs psykos”.

Med detta var den tornedalska väckelsesagan all och den skriftlärde från Aareavaara fråntagen sin mantel. Att denna mantel i ett senare skede (och avsevärt längre söderut) plockades upp av varmt och innerligt troende själavårdare som Hans Scheike, Runar Sögaard och Helge Fossmo är en annan historia – ja, en helt annan historia.

Trons läkande kraft, sanningsmonopolet och de ”starka” ledarna

Uppmärksamma läsare har redan noterat att det finns/fanns en lång rad slående likheter mellan rebell- och Korpela-rörelserna. Till exempel påminner respektive väckelsers makabra slutfaser osökt om varann.

Att ett försvarligt antal rebeller levde som munkar och nunnor i kala och strängt centraliserade klosterceller under ett par dävna sommarveckor 1968 har vi redan sett. Böcker, väggprydnader och grammofonskivor rensades ut, musikinstrument slogs sönder, och man vägrade styvnackat att befatta sig med radio, teve och tidningar. I stället ägnade medlemmarna nästan all vaken tid åt att brännmärka och nagelfara varandras förment ”borgerliga tänkande”. Detta i sin tur ledde till att de felande – vilkas truppstyrkor ökade lavinartat – började rannsakas i kamratdomstolar under ”Fredrik Svenssons”, alias kamrat Sarrions, överinseende. De som befanns skyldiga fick utstå spott och spe och blev i allmänhet fysiskt misshandlade. Som politiska brottslingar låstes de sedan in i något passande kyffe.

Armas Lappalainen, som själv var rebell och även satt inspärrad några dygn, har dokumenterat rörelsens sista dagar i en 95-sidig stridsskrift med titeln **Om socialismen** (Prismadebatt 1969).

Där inhämtar man att Svensson/Zedong brukade avlägga visit hos sina fängslade kombattanter för att ytterligare misshandla och förnedra dem. Fångkosten bestod av vanligt

dricksvatten och rivna morötter. Misslyckades ”återanpassningen”, så löpte den arresterade risken att interneras på en toalett och livnära sig på den egna avföringen.⁷

De mekanismer som behärskade rebelltänkandet visade sig oerhört slitstarka:

En av anhängarna fick veta att hans mor låg på sitt yttersta men vägrade, av föregivet politiska skäl, att besöka henne på dödsbädden;⁸ tre kvinnliga rebeller begärde skilsmässa från sina äkta makar, eftersom dessa inte värderade ”bonderörelsens nuvarande uppsving” på det föreskrivna viset;⁹ en diabetessjuk rebell blev fråntagen insulinet med uttrycklig hänvisning till ideologins ”läkande kraft”.¹⁰ Exempelen skulle lätt kunna mångfaldigas.

Envetet trosnit parat med otyglad antiintellektualism kom att utmärka rebeller som korpelaner.

Av särskilt intresse är den strikt tvådelade – dualistiska – världsbild som kännetecknade båda lägren. Att man i ett trossamfund kontrasterar Herren Gud mot Djävulen, himlen mot helvetet, kärleken mot hatet, det onda mot det goda, det sant rättfärdiga mot det orättfärdiga (etc) kräver inga längre utredningar; det är något vi alla känner till.

Mindre känt och mindre uppmärksammat är att den sortens tankefigurer är konstitutiva också i stalinistiska sekter – därmed även i maoistiska.

Under Stalin-tiden förvandlades marxismen successivt till ett perverterat dogmsystem, i vilket de olika idéfragmenten stod i mycket nära förbindelse med varandra. De utgjorde ett slutet och väl sammansvetsat helt, där en enda borttagen hörnsten ledde till att hela fuskbygget hotade att falla sönder. Avvikande röster skydde man därför som pesten. I varje perifert och bagatellartat spörsmål fanns ”två linjer” – en felaktig och en korrekt – den senare med eftertryck fastslagen av ledande partikoryféer. Ansåg man, till skillnad från dessa, att skolplikten borde vara 7,00- i stället för 6,99-årig eller att vetebullar tillfredsställer smaklökarna aningen bättre än vetekli, så var man genast ute på farligt vatten och fick ta konsekvenserna.

Ja, ”objektivt sett” gick den frispråkige kapitalets ärenden och var i sista hand fascistisk agent.

Moskvarättegångarna 1936-38 hade varit omöjliga den här bisarra logiken förutan. Detsamma gäller Uppsalaprocesserna i rebellregi dryga 30 år senare. Tron på existensen av två diametralt motsatta linjer i varje fråga är lika orimlig – lika verklighetsfrämmande – som tilliten till ”den enda vägens politik” i vår egen tid.

Även inom KFML och liknande organisationer dominerade föreställningen om de två linjerna.

I själva verket trodde man att ett enda politiskt snedsteg, låt vara aldrig så marginellt, skulle få ödesdigra följder på alla nivåer och sprida sig likt canceller i hela den robusta (ml)kroppen. Att försvärja sig åt Djävulen (åt Trotskij, Bucharin, Kollontay eller andra Mörkrets furstar och furstinnor) var bokstavligen otänkbart. Därför gällde det att städse skilja lammen från getterna och agnarna från vete(kli)t – samt att förhindra varje möjlig revision av den enda sanna läran.

Denna lära var och är i realiteten ingenting annat än en stalinistisk uppenbarelsereligion.

Sekter av olika schatteringar – inte minst rebeller och korpelaner – anser sig alltid ha monopol på sanningen. Av någon anledning, dessvärre aldrig utredd, har ledarfigurerna

kunnat uppdaga vad inga andra lyckats genomskåda. Tack vare sanningsmonopolet kan medlemmar/anhängare erbjudas ett andligt kapital av närmast oskattbart värde.

Ja, den som trodde sig vara ett skott på den grönskande KKP-stammen eller en av Herrens 666 rekryter kunde ju inte önska sig mer av livet. I ena fallet hade man tilldelats en förstaklasskupé i världsandens segertåg längs kontinenterna och i det andra en inträdesbiljett till Paradiset.

Detta innebär att begrepp som hjärntvätt och *mind control* är värdelösa som analysinstrument i allehanda rebell- och Korpela-frågor, åtminstone så länge vi bortser från respektive väckelsers makabra slutfaser. Man blev som recentior och novis varken tvättad eller kontrollerad; i stället anslöt man sig med lätt hjärta, rent sinne och gott hopp om snar frälsning. Sekten är nämligen inte värst, inte för den som händelsevis står och klappar på dess port. I en sekt finns, generellt sett, entydiga regler, klara maktstrukturer och en ledarstab med stor förmåga att lösa komplexa problem med enkla medel. Sådana kvaliteter är oftast eftertraktade. Som medlem får man svar på alla sina frågor, och man föräras en enhetlig världsbild utan irriterande komplikationer. Ens identitet stärks, och man tycker sig ingå i ett meningsfullt sammanhang.¹¹

Själva ledargarnityret har förstås avgörande betydelse. Men att beskriva kamrat Fredrik, Toivo Korpela och/eller Förste profeten som ett gäng ”starka” ledare vore ju närmast kriminellt. Icke desto mindre står det klart att dessa tre, med sina originella personligheter, väckte anklag och fick gensvar i vida kretsar. Uppenbarligen handlar det inte om att vara stark i ledarrollen; långt viktigare är att synas, höras, märkas – att kort sagt vika av och sticka ut.

Som vi tidigare noterat, låter deckardrottning Marklund en av Korpela-folkets mest strategiska hjärtpunkter – byn Sattajärvi, några få kilometer söder om Pajala – figurera i röda vargboken. Detta jämte hennes Laestadius- och vilddjursanspelningar och pusslandet med uppenbarelsens 666:a avslöjar hennes förtrogenhet med Korpela-rörelsen.

Tänkande läsare kan bara dra slutsatsen att rebeller och korpelaner har siamesisk tvillingstatus i Liza M:s föreställningsvärld.

Men det skriver hon inte rakt ut. Det hade annars gjort hennes skildring avsevärt intressantare. Att hon undviker klartext beror (förmodligen) på att Torbjörn Säfve varnat henne i sin tidigare nämnda rebelldokumentation från –71. Där heter det nämligen att vi ovillkorligen bör avfärda den ”lättköpta liknelsen” – han menar förstås den ”lättköpta jämförelsen” – mellan rebell- och Korpela-väckelserna.¹² Till detta har Marklund lystrat och sedan nöjt sig med ett antal diskreta blinkningar och vink(ling)ar.

För den blott 30-åriga Säfve måste det ha tett sig som ett helgerån, eller rent av ett nidingsdåd, att anställa jämförelser mellan de politiska och teologiska sfärerna. Så gjorde man inte utan att rullas i tjära och fjäder, i varje fall inte under tidigt 70-tal. Helt visst är parallellen ”lättköpt”, i betydelsen ”nära till hands liggande”. Viktigare är emellertid att den äger relevans. (För övrigt har den gode Torbjörn inte värst mycket på fötterna i religionsfrågorna. Oavsiktligt blottar han sina skrala kunskaper om Tornedalens laestadianer i rebellboken.¹³)

De mutade arbetarna, kulturrevolutionen och Skånepågarna

En dansk stalinist och excentriker, den beläste Gotfred Appel (1924-92), kom att spela en viss politisk roll ett stycke till vänster om avgrunden under rebellväckelsens skede, både söder om

sundet och här i Sverige. Appel var ordförande i **Kommunistisk Arbejdsreds**, KAK, en rent maoistisk organisation, tillika Danmarks första i sitt slag.

Den appleska filosofin hade två karakteristiska inslag.

För det första ansåg GA att arbetarklassen i den rika delen av världen – främst Västeuropa och Nordamerika – i årtionden residerat på dubbla sittmöbler: å ena sidan var arbetarna utsugna på traditionellt sätt i det egna hemlandet, men å andra sidan fick de också skörda frukterna av den imperialistiska och (ny)koloniala rovdriften i Asien, Afrika och Latinamerika. Proletärerna var såtillvida ”mutade” här i väst. De levde i allt väsentligt ett gott liv tack vare exploateringen av, och ”superprofiterna” från, tredje världen. Därmed var de arbetande i våra länder revolutionärt oförmögna och skulle tills vidare så förbli. En socialistisk omdaning av samhället bleve, enligt Appel, möjlig först då jordens fördömda i syd sprängt sina bojor och gjort sig fria.

Med denna snyltarstatsteori i handbagaget välkomnade KAK genom sin ordförande Danmarks inträde på den europeiska gemenskapens inre marknad 1972. I EG (dåvarande EEC) skulle det kapitalistiska systemets motsättningar accelerera, och på så vis skulle de äkta revolutionärerna få allt skarpare ammunition i sina argumentationsarsenaler. Deras var framtiden!

För det andra betonade Appel att den stora proletära kulturrevolutionen i Kina, *pinyin Wenhua da geming*, var själva kronan på det världsvida (omgestaltnings)verk som inleddes redan 1789 nere i Frankrike och sedan fortsatte med Pariskommunen 1871, oktoberrevolutionen 1917 och Maos utropande av den kinesiska folkrepubliken på Himmelska Fridens torg 1949.

Ja, man kan utan vidare påstå att Gotfred Appels mest ambitiösa utgåva – den lätt egensinniga debattvolymen **Mao, Komintern och Liu Shao-chi** (Rabén & Sjögren 1971) – rent faktiskt är en enda utdragen och andäktig lovsång till kulturrevolutionen! För Appels inre syn tonar ”Den stora proletära...” fram som ett nytillskott på det marxistiska (r)evolutionsschemat, ett tillskott genom vilket en utveckling snarlik den i Krusjtjovs degenererade sovjetsamhälle skulle kunna undvikas.

Utan tvivel framstod kulturrevolutionen som något av ”de marxistiska vetenskapernas senaste rön” i Appels teoretiska universum...

Hela den (kultur)revolutionära äran tillskrev han Mao Zedong. Denne hade inte bara upptäckt, genial som han var, att produktionsförhållandena i en historisk process under vissa betingelser *kunde* ha större specifik vikt än motsvarande produktivkrafter eller att marxismens teori *kunde* väga tyngre än dess praktik; än mer epokgörande var den zedongska satsen att varje samhälles politiska och ideologiska ”överbyggnad”, givet omständigheterna, *kunde* spela en självständig roll visavi den ekonomiska basen – och ”Den stora proletära...” marknadsfördes officiellt just som en revolution i överbyggnaden. Allt borgerligt tänkande skulle rotas ut; varje medborgare skulle ta aktiv del i det socialistiska uppbygget; undervisningen och all högre utbildning skulle äntligen reformeras; den proletära demokratin skulle genomsyra varje liten samhällsvrå o s v.

Kort sagt skulle en storstädning av aldrig tidigare skådad omfattning dras igång. Slutmålet, det så stolt proklamerade, var ett Kina med ”700 miljoner Mao Tsetung”.

Så lät det alltså i officiösa KKP-källor och i Appels KAK-dokument. Otaliga andra, inte minst författare som Han Suyin och Jan Myrdal, broderade sedan ut denna propagandaversion dithän att intet öga längre var torrt, varken i Peking, Uppsala eller Köpenhamn.

I den krassa verkligheten hade ”Den stora proletära...” en annan karaktär. Ytterst rörde det sig om en djärvt iscensatt och intrikat maktkamp inom det statsbärande partiet, KKP, en strid som initierades av ordföranden själv och i huvudsak kom sig av Maos (och maoisternas) urholkade positioner efter ”Stora språnget” och svältkatastrofen under 60-talets inledningsfas. Det gällde med andra ord att återta förlorad KKP-terräng för partiordföranden och hans inre krets. För att lyckas i det uppsåtet utnyttjade Mao sin obestridda prestige, vädjade till den röda ungdomen, satsade på de rätta hästarna – senare till antalet fyra – och attackerade förnämligast Liu Shaoqi (”Kinas Krusjtjov”) och Deng Xiaoping.

Gotfred A fick en hängiven lärjungekrets i Lund/Malmö (”appelianerna”) med Per Maunsbach och Mats Andersson som givna ledare. I **Kommunistisk Tidskrift**, som utgavs i tre påkostade nummer med ekonomiskt stöd av Trelleborgs Gummifabrik, lanserades Appels teorier om den mutade arbetarklassen och lovsjöngs den Maoinspirerade kulturrevolutionen i alla möjliga och omöjliga tonarter. Ett visst samröre och visst meningsutbyte förekom mellan Uppsalas rebeller och de lundensiska appelianerna, men i praktiken handlade det om två skilda rörelser, låt vara med ”Den stora proletära...” som gemensamt hyllningsobjekt. Teorierna om snyltarstaten med dess eftergivet tjänstvilliga (”mutade”) arbetare föll dock aldrig Sarrions anhängare på läppen.

Men i det allmänna medvetandet, om nu ett sådant finns, har rebeller och appelianer uppfattats som två sidor av samma mynt – som skånska dubbelmaoister och uppsvenska trippelditon. Att KFML gav spridning åt det synsättet är inte ägnat att förvåna. Man ville undvika ett förödande tvåfrontskrig; kostnaden för att sända elitförband till både Lund och Uppsala skulle helt enkelt bli för hög för Sköld-Peter, Bylin, Holmberg, Gustafsson och kompani.

Desto besynnerligare är det att vargkrönikör Liza Marklund låter Uppsaladeklarationen av den 9 april 1968 (presenterad alldeles i början av denna text) signeras av såväl ”Fredrik Svensson” som av den reellt existerande Skånepägen ”Mats Andersson”. Med det fingerade rebellnamnet ”Hans Larsson” ger hon dessutom tiraderna om bonderörelsens nuvarande uppsving litet extra filosofisk lyftning och lundensisk touche.¹⁴

I Appels författarskap vimlar det av referenser till Marx och Engels ”klara ord”, Lenins ”bud”, kamrat Stalins ”storhet” och Mao Tsetungs ”allmängiltiga lagar”. Ja, i hans och i KAK:s ögon framstod marxismen som ett forskningsfält lika rent och kliniskt som naturvetenskapernas.

”Stalins ovanska förtjänster”, skrev han passionerat, ”gav Mao Tsetung just de erfarenheter som gjorde det möjligt för honom att lotsa Kina förbi de grund som Stalin redan gått på – men som tyvärr inte fanns utsatta på dennes sjökort”.¹⁵ Den meningen återger Appels hela politiska filosofi i ett nötskal.

En dag skulle den heliga arken, dvs revolutionen, slutligen nå också Köpenhamns gränder och prång. Det löftet utfärdade Appel i alla sina framträdanden och inte minst i skriftserien om de två linjerna...

Kårhusockupationen, laestadianismen och de nutida sekterna

Tidsandan och den politiska temperaturen var en helt annan i slutet av 60-talet än i våra dagar. Det rådde, som tidigare framgått, ”stor oordning under himlen” för att nu tala med rorsmannen i egen hög person.

I Vietnam utkämpades ett imperialistiskt krig i full skala, och över halva Europa strejkades det vilt som aldrig förr. Arbetare och studenter i hundratusental marscherade arm i arm rätt genom ett lamslaget Paris, där Makten och dess lydiga hantlangare åtminstone för ögonblicket tycktes ha abdikerat. Mindre än halvåret dessförinnan, onsdagen den 20 december –67, misshandlades en rad Vietnamdemonstranter i vårt eget Stockholm av jourhavande (o)ordningskonstaplar. De oblyga polismetoderna sände chockvågor genom landet. I storstadspressen menade tongivande allvarsmän och -kvinnor att en fascism av blågult märke inte föreföll alltför avlägsen.

Till detta kom så alla motsägelsefulla rapporter från kulturrevolutionens Kinarike – på samma gång löftesrika och olycksbådande. Många händelser i den här tidsvändan hade just ”Den stora proletära...” som nödvändig förutsättning. Dit hör den smått bisarra ockupationen av kårhuset i Stockholm (inledd den 24 maj –68). Dit hör också rebellernas plötsliga entré på teatergolvet. Allt tilläts, och nästan allt troddes möjligt. Symboliskt nog blev kårintermezzot rebellrörelsens allra sista galaföreställning i offentlighetens ljus – därefter tog cellbygget över, och man vände sig inåt och mot de egna.

Bortser man, i sin enfald, från 60-talets specifika klimat med alla dess politiska turbulenser, så gör man sig också kvitt möjligheten att verkligen förstå något av allt det märkliga som skedde. Tiden var en helt annan. Det förhållandet ursäktar varken överdrifterna eller dumheterna. Men det är hur som helst en nödvändig anteckning till protokollet.

Kraftiga vindbyar skakade också Norrbotten och i synnerhet Tornedalen under större delen av Profeternas 30-tal. Arbetslösheten var ett fruktat gissel, och kommunismen, tidigare ett nästan okänt fenomen, blev en maktfaktor i Pajala med omnejd på blott några få år. Dalens inbyggare hade i det uppkomna läget strängt taget bara två ideologiska kraftcentra att förhålla sig till: det traditionellt laestadianska och det revolutionärt marxistiska. Det gällde att välja sida.

Laestadianerna var av hävd ytterst skeptiska mot all slags diktan och traktan här på jorden och i princip en opolitisk väckelse. Med kommunismens genombrott blev det emellertid annat ljud i skällan: i ett svep antog rörelsen ohöljt anti-marxistiska former. Ateismen och dess lärosatser måste bekämpas till varje pris. Den skriftlärde från Aareavaara blev den som skulle göra slag i saken.

På så vis bröt sig korpelanerna ur det laestadianska fadershuset på samma sätt som rebellerna i en senare fas bröt med grundlagsfäderna i KFML.

Allsköns religiösa sekter blomstrar fortfarande i Sverige (och än mer så i Förenta Staterna och en rad andra länder). De politiska sekterna är däremot jämförelsevis få, och de logerar i dag på den yttersta högerflanken. Ett par är uttryckligen nazistiska. Antiintellektualism, tunnelseende, fixa idéer, intolerans och trångsynthet kännetecknar också **Sverigedemokraterna**, men (sd) är ingen sekt i vedertagen mening. Om de mera upplysta samhällskrafterna lägger sig vinn om att även fortsättningsvis bemöta partiets fördomsfulla argument – i stället för att cyniskt negligera dem – så minskar dessutom risken ytterligare för en (sd)-sektaristisk utveckling. Framdragna i offentlighetens ljus kommer Jimmie Åkessons truppstyrkor att obönhörligen splittras.

Men också nya vänstersektor kommer omsider att poppa upp ifrån underjorden lika säkert som amen i predikstolen. Allt som krävs är att någon Tänkande August slås av en plötslig insikt en vacker dag – t ex insikten att ”bonderörelsens nuvarande uppsving är en väldig tilldragelse”.

Fast det är nog troligt att själva refrängen – omkvädet, stridsropet, inkallelseordern – utformas en smula annorlunda nästa gång.

Mats Parner

NOTER

- 1) De Förenade FNL-grupperna (bildade 1967)
- 2) ”Fastän detta är galenskap är det likväl metod däri” (William Shakespeare)
- 3) Liza Marklund: **Den röda vargen** (2003), sid 250
- 4) **Ibid.**, sid 183
- 5) **Ibid.**, sid 242
- 6) Lennart Lundmark: **Protest och profetia – Korpela-rörelsen och drömmen om tidens ände** (1985), sid 31
- 7) Armas Lappalainen: **Om socialismen** (1969), sid 21
- 8) **Ibid.**, sid 20
- 9) Torbjörn Säfve: **Rebellerna i Sverige – Dokumentation, Kritik, Vision** (1971), sid 65
- 10) **Ibid.**, sid 77
- 11) Resonemang är inspirerat av artikeln ”Svartvit syn på sektor ovetenskaplig” av Jonas Alwall och Claes Wallenius i **Psykolog-Tidningen** nr 6-7 1998
- 12) Torbjörn Säfve: **Rebellerna i Sverige**, sid 76
- 13) **Ibid.**, sid 75f
- 14) Liza Marklund: **Den röda vargen**, sid 198
- 15) Gotfred Appel: **Mao, Komintern och Liu Shao-chi** (1971), sid 173.

